

Barnkonventionen, BK, CRC eller SÖ 1990:20

Av

Annika Staaf

Docent i Socialt arbete, inriktning rättsvetenskap

Annika Staaf

TEACHERS
Rule!

VAD Ä FORSKNING?

LUNDS
UNIVERSITET

 Linnéuniversitetet
Kalmar Växjö

Mänskliga rättigheter- barnrättsperspektiv

- Mänskliga rättigheter (MR) är ett sätt att formulera vad som krävs av staten för att de som bor eller vistas i ett land ska kunna garanteras ett människovärdigt liv.
- Mänskliga rättigheter, MR, är en del av rättsområdet **Folkrätt** som även består av Humanitär Rätt.
- Barnets rätt har numera ett uttalat grundlagsstöd i Regeringsformen: ***Det allmänna ska verka för att barns rätt tas till vara.***
- Därutöver existerar flera speciallagstiftningar som preciserar och tydliggör barns rättigheter och myndigheters skyldigheter att upprätthålla dessa rättigheter som t ex FB, SkoL, SoL, LVU och UtL.

FN:s kärnkonventioner

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR)

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR)

Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (CERD)

Konventionen om avskaffande av all form av diskriminering av kvinnor (CEDAW)

Konventionen om barnets rättigheter (CRC)

Konventionen om skydd av personer med funktionsnedsättning (CRPD)

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT)

Konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (ICPPED) – Sverige har signerat, men inte ratificerat den.

Konventionen om skyddet av alla migrantarbetares och deras familjers rättigheter (CMW) – Sverige har varken signerat eller ratificerat den.

- Kärnkonventionerna innehåller bestämmelser om upprättande av granskande expertkommittéer vars uppgifter är att övervaka implementeringen och uppfyllandet av konventionens bestämmelser i de nationer som ratificerat dem.

FN:s granskningskommittéer

ICCPR – Art. 40.1 (b): Upon request by the Committee (in practice every five years)

ICESCR – Art. 16-17: According to the program established by ECOSOC (in practice every five years)

CERD – Art. 9.1 (b): Every two years

CEDAW – Art. 18.1 (b): Every four years

CRC – Art. 44.1 (b): Every five years

CAT – Art. 19.1: Every four years

CRPD – Art. 35: Every four years.

FN:s konvention om barnets rättigheter,

- Sverige har ratificerat barnkonventionen och de två första fakultativa tilläggsprotokollen. Barnkonventionen har dock ännu inte **inkorporerats** i svensk lagstiftning.
- Inkorporering innebär att hela konventionen tas in i den nationella lagstiftningen och gäller som svensk lag.
- De två första tilläggsprotokollen handlar om barn i väpnade konflikter och handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.
- Det finns ett tredje tilläggsprotokoll som handlar om barn individuella klagorätt och ger barn möjlighet att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté om deras rättigheter har kränkts. Detta protokoll har inte Sverige ratificerat och får kritik av FN:s barnrättskommitté.
- Se barnkonventionen blir svensk lag (SOU 2016:19) och prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*.

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/proposition/2018/03/prop2.-201718186/>

- Författningsförslagen träder i kraft den **1 januari 2020**.

Kritik mot inkorporering- Lagrådet (JO)

- I remissen föreslår regeringen att Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter ska inkorporeras i svensk rätt genom en lag som föreskriver att artiklarna 1–43.1 och artikel 44.6 i konventionen ska gälla som svensk lag.
- Som redovisas i remissen har frågan om en inkorporering av konventionen prövats tidigare. Tanken har avvisats med motiveringen att **artiklarna i konventionen i huvudsak återspeglas väl i svensk lag och att Sverige inte har något att vinna på en inkorporering av konventionen.** Under årens lopp har åtskilliga lagstiftningsåtgärder vidtagits för att genom transformering bringa svensk rätt i bättre överensstämmelse med konventionen.
- Bland annat åberopas kommitténs uttalande om att principen om barnets bästa ska användas som ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. **Emellertid är att märka att barnrättskommitténs rekommendationer och allmänna kommentarer inte har folkrättslig status som rättskälla och inte heller är juridiskt bindande för konventionsstaterna.**
- **Det kan tilläggas att en inkorporering av konventionen inte medför att FN-kommitténs uttalanden blir svensk lag.** För att det ska uppnås krävs särskild lagstiftning.

Argument för inkorporering från BO

Barnombudsmannen yttrar sig över förslagen med utgångspunkt i vårt uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån barnkonventionen.

I detta uppdrag har vi mött och lyssnat till barn i många olika utsatta situationer. Barnens berättelser har på flera områden bidragit till att identifiera allvarliga kränkningar av grundläggande rättigheter och stora brister i tillämpningen av barnkonventionen. **Brister som ofta har sin grund i att transformeringen av barnkonventionen in i svensk lagstiftning inte varit tillräcklig eller otydlig samtidigt som professionella som ska tillämpa barnkonventionen många gånger har saknat utbildning, fortbildning eller stöd för att i tillräckligt hög grad anlägga ett barnrättsligt perspektiv.**

Genomgående har barn berättat om hur de saknat kunskap om sina mänskliga rättigheter och att det är svårt för barn att hävda sina rättigheter

Barnkonventionen som lag går före föreskrifter och förordningar och får på det sättet direkt betydelse i offentlig verksamhet. Med barnkonventionen som lag blir det också tydligare att barn själva behöver få kunskap om sina mänskliga rättigheter. Det senare är som mest betydelsefullt för barn i utsatta situationer som i vissa fall saknar möjlighet att få stöd av sina vårdnadshavare.

FN:s barnrättskommittés rekommendationer till Sverige 2015

- **Här är huvudpunkterna som barnrättskommittén anser att Sverige behöver förbättra sig för att leva upp till barnkonventionens bestämmelser**
- Att barnkonventionen blir svensk lag.
- Att Barnombudsmannen får mandat att utreda individuella klagomål från barn.
- Att alla barn i Sverige skyddas mot diskriminering.
- Att utreda barnets bästa i asylärenden och socialtjänstutredningar.
- Att se till så att anmälningsplikten fungerar när barn far illa.
- Att förbjuda isolering av barn på institution.
- Att stärka skyddet för barn mot sexuell exploatering.
- Att undersöka orsakerna till barnfattigdom.
- Att ändra utlänningslagen så att barn hörs i asylprocessen.
- Att garantera att inget barn i samhällsvård utvisas tillsammans med föräldrar som barnet behöver skyddas från.
- Att införa obligatoriska barnkonsekvensanalyser i alla beslut och processer som rör barn, till exempel i samband med lagstiftning, budgetfrågor och internationellt bistånd.
- Att ratificera tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om individuell klagorätt.

FN:s barnkonvention – snart svensk lag

Fyra av artiklarna i barnkonventionen är vägledande för hur **helheten** ska tolkas, **konventionens barnsyn**.

Artikel 2, 3, 6 och 12 kallas för **de fyra huvudprinciperna**.

- **Artikel 2** slår fast att **alla barn** har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.
- **Artikel 3** anger att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Begreppet "barnets bästa" är konventionens grundpelare och har analyserats mer än något annat begrepp i barnkonventionen. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall.
- **Artikel 6** säger att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.
- **Artikel 12** handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/TreatyBodies.aspx>

Följ länken för att se general comments/allmänna rekommendationer. en del är översatta av BO och finns på deras hemsida.

SOU 2016:19 *Barnkonventionen blir svensk lag*

De områden som utredningen efter en identifieringsprocess fann särskilt angelägna att kartlägga var:

- barn i migrationsprocessen,
  - stöd och service till barn med funktionsnedsättning,
  - barn som har bevittnat våld inom familjen och
  - barn som har utsatts för våld inom familjen.
-
- Kartläggningen visade på en rad brister när det gäller genomslaget för barns rättigheter enligt barnkonventionen.
  - **Tydligast är bristerna i fråga om principen om barnets bästa och barns rätt att få uttrycka sina åsikter.**

Hur blev det i Norge efter barnkonventionens inkorporering år 2003?

- Konventionens stora genomslag i Norge har främst visat sig efter 2003 års inkorporering. Ett exempel som lyfts fram är att **barn över sju år** numera enligt barneloven, barnevernloven och adopsjonsloven har **en absolut rätt att bli hörda (om de har förmåga att ha egna synpunkter)**.
- Vidare har barnperspektivet fått ett större utrymme i olika norska lagar, även sådana lagar som inte direkt handlar om barn.
- Barnkonventionen åberopas mer och mer inför norska domstolar ju längre tiden går.
- Sammanfattningsvis ger Norges utvärdering och reflektioner en förhållandevis positiv bild av följderna av barnkonventionens inkorporering i Norge. Konventionen har haft genomslag i domstolarnas bedömningar och dess betydelse tycks öka ju längre tiden går. Barnkonventionen finns med som ett viktigt perspektiv då nya lagar skrivs eller existerande lagstiftning revideras.

Vad är en barnkonsekvensanalys (bka)?

- Barnkonsekvensanalyser är ett verktyg för **att omsätta barnkonventionen i handling** och synliggöra barnets bästa.
- 1) Följ barnkonventionens **grundprinciper i artikel 2,3, 6 och 12**. För att man ska kunna bedöma barnets bästa måste barnet själv ges möjlighet att framföra sina synpunkter. För att barnets bästa ska kunna tillgodoses måste barnets åsikter tillmätas betydelse.
  - 2) Förutsättningarna ges av **lagregler, föreskrifter och riktlinjer**. Handläggaren måste ha grundläggande kunskap om hur barns intressen eller rättigheter är formulerade i nationell lagstiftning, förarbeten, riktlinjer, föreskrifter eller policy i förhållande till den frågeställning som ska bedömas.
  - 3) Kunskapsgrunden ges av forskning, kartläggningar och studier, det är också nödvändigt att barnkonsekvensanalysen grundas på **kunskap om barns behov, utveckling och intressen** inom det aktuella området.
  - 4) **Gör barnets perspektiv synligt** eftersom barn och unga har rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet. Artikeln uttrycker ett barnperspektiv där barnet är en egen individ med ett fullvärdigt människovärde och med en egen mening som måste respekteras.

Barnets rätt till delaktighet

- I prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen* uttalas bland annat följande på s. 98.

”Barnets rätt att uttrycka sin åsikt i saker som berör det personligen betyder att dess inställning skall klargöras utan att barnet för den skull sätts i svåra valsituationer. Uppgiften för socialtjänsten blir att skaffa sig en bild av barnet och dess behov. Barnet får inte pressas på synpunkter.”

Barnperspektiv, barnets perspektiv och barnrättsperspektiv

De vuxnas perspektiv

Barnperspektivet innebär att vuxna så långt det är möjligt sätter sig in i barnets situation för att bättre kunna ta tillvarata barnets intresse och verka för barnets bästa.

Samhällets barnperspektiv

Det generella barnperspektivet som avspeglas i t.ex. lagstiftning

Barnets perspektiv

Barnets perspektiv är barnets egen berättelse och tolkning av sin situation

Barnrättsperspektiv innebär att ta hänsyn till de mänskliga rättigheter som barn har och att säkerställa barnens rättigheter i åtgärder eller vid beslut som rör barnet.

Studien ”hemlösa barn i Malmö”

- Syftet med studien är att undersöka hemlösa barns vardagsliv och hälsa, samt hur deras behov och rättigheter beaktas i socialtjänstens arbete.

Barnperspektiv och barnrättsperspektiv:

- Aktstudie av ca 270 familjer
  - Vi undersöker *vad* som framställs och *hur* det framställs
  - Hur beskriver socialsekreterare barnen, och hur bedöms deras åsikter och uppgifter i utredningen?

Hur har vi gjort bedömningen av barnperspektivet i vår studie?

- 1. Inget barnperspektiv**
- 2. Låg grad av barnperspektiv t.ex.:**
  - Standardiserade svar av typen copy-paste
  - Hänvisar till behov som är av allmänmänsklig karaktär som tak över huvudet, toalett och kök
- 3. Medelhögt barnperspektiv t.ex.:**
  - Personlig beskrivning av barnen
  - Hänvisar till behov som är kopplade till barnen som skola och fritidsaktiviteter
- 4. Hög grad av barnperspektiv t.ex.:**
  - Socialsekreteraren har träffat barnet och/ eller besökt barnets boende
  - Barnrättsperspektiv/barnkonsekvensanalys

Värderingen av barnperspektivet i ca 270 vuxenakter under rubrikerna:

Barnperspektiv					Bedömning och beslut			
Soc. område	Inget	lågt	medel	högt	inget	lågt	medel	högt
1 (49)	13	25	8	3	38	8	3	0
2 (50)	3	27	17	3	16	16	16	2
3 (48)	5	30	11	2	33	11	4	0
4 (50)	13	25	12	0	40	10	0	0
5 (73)	13	29	31	0	43	24	6	0
Total	47	136	79	8	170	69	29	2

Problematiska motiveringar/kommentarer under rubriken barnperspektiv

- "Barnets bästa har varit vägledande under utredningens gång, så långt detta varit möjligt."
- "Utredande socialsekreterare har beaktat barnperspektivet då boendet har egen toalett och tillgång till kök för matlagning."
- "Barnperspektivet är tagits i beaktan vid val av boende."
- "Barnperspektivet är beaktat tills utredningen är klar."
- "Familjen består av 2 barn som haft ett tryggt boende i XX hemma hos farmor respektive mormor. Trots detta väljer föräldrarna att åka till Sverige utan planering för boende i Sverige. Föräldrarna bedöms inte se till barnens bästa utifrån sin föräldraroll genom att inte planera boende innan återvändandet till Sverige."
- Copy-paste från annan utredning men i detta fallet är dottern 1 år och då passar texten inte: "*Bristen på plats att göra läxor samt avsaknaden av en långsiktig boendelösning är anledningarna att hotell- eller dygnsboende inte är en bra lösning*"

Hur ser det ut på min arbetsplats?

- Har vi beslut och strategier som säkerställer att barn får sina rättigheter tillgodosedda?
- Har vi beslut och strategier som säkerställer barns rätt till inflytande och delaktighet i alla verksamheter och beslutsprocesser?
- Har vi tillräckligt med kunskap om barnets rättigheter och hur vi kan genomföra det i praktiken?
- Finns det områden/verksamheter där vi bör utveckla arbetet för att säkerställa att barn får sina rättigheter tillgodosedda? Vilka är det?

Tack för idag!

Kontaktuppgifter:

Annika Staaf,

annika.staaf@mau.se